

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ АРГУМЕНТАЦІЇ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Надія ДОРОНКІНА (Київ, Україна)

У статті розглядається прагмалінгвістичний та прагмадіалектичний підходи до вивчення аргументації]. Особлива увага приділяється принципу функціоналізму. Аналізуються прагматичні функції аргументації у мовленні.

Ключові слова: аргументація, інтенція, функція, комунікація, дискусія, логічна аргументація, риторична аргументація.

The article deals with pragmalinguistic and pragmadialectic approaches to argumentation. Special attention is paid to the principle of functionalisation. The functions of argumentation in speech are analysed.

Keywords: argumentation, intention, function, communication, discussion, logical argumentation, rhetorical argumentation.

Наукове спілкування, як різновид мовної взаємодії є складним багатовимірним об'єктом, який потребує багатостороннього комплексного вивчення, на що спрямований дискурс-аналіз. Один з різновидів наукового дискурсу є аргументативний, який має подвійну природу. З одного боку, це мовленнева реалізація процесу аргументації, а з іншого, це структура, від якої залежить тип підходу. Серед численних підходів до розгляду аргументації значне місце займають прагмалінгвістичний та прагмадіалектичний, оскільки прагматика вивчає соціальні, мовні, ситуативно-поведінкові чинники комунікативної взаємодії суб'єктів, що і зумовлює **актуальність цієї статті**.

Кожен з комунікантів має власний комунікативний намір або інтенцію, яку розуміють як настанову на передачу по каналу зв'язку певного повідомлення. Інтенція не лише визначає ролі учасників акту комунікації, але і регулює їх вербальну поведінку. В залежності від макроінтенції мовця виділяють чотири типи мовних комунікацій, яким відповідають чотири типи дискурсу. Зокрема, аргументативний дискурс відповідає аргументативному типу комунікації, що характеризується впливом на адресата. Ефективність переконання відображається у реакції-відповіді. Вибір засобів мовленневої дії визначається характеристиками комунікативного акту та логічною структурою,

обраною адресантом [5: 5-9;5:42-51]. У прагматичному аспекті аргументація, як мовленнєва реалізація аргументативного дискурсу, представляється макромовленнєвим актом, що складається з тверджень, спрямованих на справдження чи спростування та переконання адресата.

Первинною одиницею аналізу аргументативного дискурсу вважають мовленнєвий акт незгоди. Згідно з принципом поділу тексту на Кроки, Ходи та Макроподи, аргументативний текст складається з Аргументативних Кроків , Аргументативних Ходів та Макроходів. Формальною межею аргументативного кроку та макроходу є абзац. Аргументативний Хід - це сукупність Аргументативних Кроків, що об'єднані глобальним тезою.

Прагмалінгвістичний розгляд аргументації як сфери спілкування людей характеризується двома підходами: інтерактивним і комунікативним.

З точки зору інтеракціонізму диспут виступає, як засіб досягнення інтелектуального розвитку індивідів і суспільства. Виділяють три критерії для подолання незгоди:

- конвенціональний, що задає область загальних знань і діалогових процедур, яких додержуються учасники аргументативної взаємодії;
- логічний, що стосується правил валідності та ефективності міркування;
- емпіричний, який, в свою чергу, поділяють на об'єктивний, що стосується відповідності тверджень та фактів, і контекстний, пов'язаний з співвіднесенням способу викладення інформації та мети висловлювання. Якщо розбіжності у поглядах неможливо усунути через експлікацію логічного та емпіричного критеріїв, використовують конвенціональний критерій.

Типологія аргументів у прагмалінгвістиці будується за такими ознаками:

- природа відмінності думок;

- розподіл ролей між учасниками дискурсу;
- посилення та висновки, що складають аргументи (виражені та невиражені);
- аргументаційні структури;
- схеми аргументації.

Теорія прагматодіалектики, запропонована Ф. Еемереном та Р. Гроотендорстом, поєднує прагматичний та діалектичний аспекти аргументації. Спираючись на прагмалінгвістику, прагматодіалектика вважає аргументацію складним мовленнєвим актом у межах природно мовної діяльності, оскільки спілкування розглядається як обмін мовленнєвими актами різної складності. До принципів прагматодіалектичного підходу належать:

- екстерналізація, тобто експліцитний вираз змісту дискусії. Для виникнення аргументації недостатньо лише незгоди у думках або внутрішніх логічних міркувань. Тому необхідно виразити аргументацію експліцитно для того, щоб незгода перейшла у стадію конфронтації.

- функціоналізація, яка означає дослідження функцій фрагментів мовлення в контексті реального мовлення.

- соціалізація, згідно з якою аргументація вважається процесом взаємодії між людьми.

- діалектизація, тобто розгляд аргументації як критичного, діалектичного засобу переконання.

Аргументація вважається ідеальною, якщо вона входить до складу критичної дискусії, тобто дискусії, спрямованої на подолання розбіжності думок. До складу моделі критичної дискусії входять чотири стадії:

- стадія конфронтації, де визначається причина дискусії;
- стадія відкриття дискусії, тобто з'ясування ролей учасників дискусії, встановлення правил ведення дискусії;
- стадія аргументації, в якій кожен з учасників дискусії захищає свою точку зору;

- заключна стадія, в яку входить оцінка переможної точки зору та результату розв'язання проблеми [7:142].

Також сформульовані правила ведення такої дискусії.

Функціоналізація, як один з принципів прагматодіалектичного підходу вимагає більш детального розгляду. Дискурс-аналіз є різновидом функціональної граматики [11:3], одного з аспектів функціональної лінгвістики, що характеризується «увагою до функціонування мови в якості засобу спілкування» [3: 566]. В рамках цього підходу мова розглядається як інструмент для виконання своїх функцій.

Оскільки функціональна лінгвістика не має домінуючої доктрини, існує низка підходів до розуміння поняття «функція». В залежності від того, як трактується цей термін, використовується те чи інше тлумачення цієї теорії [6].

У цій роботі використовуються три значення цього поняття, що доповнюють одне одного.

По-перше, функцією називають діяльність, роль об'єкту у рамках системи, до якої він належить, тобто його призначення, обов'язок, сфера діяльності, роль.

По-друге, це вид зв'язку між об'єктами. Коли зміна одного приводить до зміни іншого, тоді другий об'єкт називають функцією першого.

По-третє, функцію тлумачать як співвіднесеність елемента цілісної структури з іншим, що підтримує існування самої структури.

Згідно з концепцією радикального аргументативізму, будь-яка форма використання мови має аргументативний аспект [10]. Це означає, що аргументація приймає участь у виконанні функцій мови. Розділяють логічну та риторичну аргументацію. Будь-яка аргументація має два аспекти – логічний та комунікативний. В логічному плані аргументація

виступає як процедура знаходження та пред'явлення для певного положення (тези), що виражає певну точку зору, опори в інших положеннях (підставах, доводах, аргументах). В ряді випадків теза опирається на підстави таким чином, що визначається істинним змістом останніх, ніби наповнюється ними. Такий спосіб аргументації широко використовується у сфері науки, бізнесу та юриспруденції. Якщо теза опирається на такі чинники, як: чиясь думка, традиція, настрої, віра та інші, то має місце риторична аргументація. З комунікативної точки зору аргументація є процесом передачі, тлумачення та навіювання реципієнту інформації, що зафіксована у тезі аргументатора.

В науковому спілкуванні для правильного сприйняття думки адресанта важливу роль грає риторика як наука, що вивчає методіку творення тексту, визначає його структуру, найпридатнішу для зрозумілого й аргументованого викладення думки з урахуванням особливостей аудиторії. Тому риторична аргументація також має місце у науковому дискурсі.

Відповідно до двох названих аспектів аргументації виділяють пізнавальну та комунікативну функції аргументації. [1:52]. Деталізуючи останню, виділяють такі призначення комунікативної функції, що відображає комунікативні цілі фрагменту мови:

- особистісна функція означає здатність мовця пояснити хід своїх думок, що повною мірою проявляється в процесі аргументації;

- міжособистісна функція робить можливим встановити і підтримати необхідні соціальні та ділові відносини, наприклад відносини між аргументатором і реципієнтом;

- директивна функція дозволяє пропонувати, переконувати або вмовляти, що безпосередньо стосується аргументації;

- референційна функція дозволяє говорити про часове і просторове оточення і про саму мову, що часто відбувається в аргументації;

- імагінативна функція означає творче використання мови, що при аргументації цілком можливо.

Але аргументація задіяна у виконанні і інших функцій мови. Наприклад, у науці визначають також ідентифікаційну функцію аргументації, що є необхідною для аргументативного обґрунтування наукової інформації, яка наповнюється смислом через ідентифікацію знання, що для адресата існує спочатку лише в якості інформації. Саме завдяки аргументації вона пропускається через інтелектуальні, соціокультурні та світоглядні настанови реципієнта, що сприяє ідентифікації [9:214-220].

Крім того, якщо розглядати аргументацію як ментальний процес, згідно з метою використання аргументації, вона виконує такі функції, як пояснення, підтвердження, виправлення, заперечення та інші [2: 10].

У процесі аргументації аргументатор завжди передає реципієнту певну інформацію, здебільшого мовними засобами. Отже, зміни у мові приводять до змін в аргументації і аргументацію можна назвати функцією мови з такої точки зору. Якщо розглядати функцію як роль об'єкту у рамках системи, до якої він належить, то аргументація може бути представлена через аналіз як функціональна єдність [8:335-336]. Аргументація реалізується у шести різних функціях: дані, висновок, обґрунтування, попередні міркування, кваліфікатор аргументації і умови, за яких допускаються виключення. Зазвичай перші дві функції вважаються головними, а решта – другорядними [4: 37].

Відповідно до третього значення функції аргументативними функціями вважають семантичні відносини всередині тексту, що слугують цілям аргументування або доказу. Іншими словами аргументативні функції – це функції мовних виразів у тексті, що вказують на аргументативний статус певного фрагменту тексту. Вони складають базовий рівень інтерпретації для інших ілокутивних функцій

у тексті. До них належать умова, імплікація, каузальність, діагноз, поступок, наслідок, співставлення, поправка, контраст [6].

Отже, запропоноване дослідження дозволяє зробити **висновок**, що виділення функцій аргументації залежить від трактування поняття «функція». Оскільки аргументація, приймає участь у виконанні функцій мови то одна з функцій аргументації – прагматична, тобто аргументація застосовується з метою інтелектуальної, емоційної або вольової дії на адресата.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Анисимова Т.В. Современная деловая риторика / Т.В. Анисимова, Е.Г. Гимпельсон. - М.; Воронеж, 2004. - 432 с.
2. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – К., 1997. – 300с
3. Булыгина Т.В., Крылов С.А. Функциональная лингвистика // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. С. 566.
4. Васильев Л.Г. Аспекты аргументации. Тверь: Тверск. гос. ун-т, 1992. 42 с.
5. Григорьева В. С. Дискурс как элемент коммуникативного процесса: прагмалингвистический и когнитивный аспекты: монография / В. С. Григорьева. – Тамбов: ТГТУ, 2007. – 288 с.
6. Демьянков В.З. Функционализм в зарубежной лингвистике конца 20 века [Электронный ресурс] // Когнитивные аспекты лексикографии Режим доступа: <http://www.infolex.ru/Func.htm#0>
7. Еемеерен Ф. Аргументация: анализ, проверка, представление / Еемеерен Ф., Гроотендорст Р. – СПб: Издательство СПбУ, 2002.- 142с.
8. Ельмслев Л. Прологомены к теории языка // НВЛ. – М.: ИЛ, 1960. Вып.1. С.264-389.

9. Кузьмина Н.Е. Идентификационная функция аргументации в науке // Вестник Поволжской Академии государственной службы им. П.А. Столыпина. — № 1 (22). – Саратов, 2010. — С.214—220.

10. Мигунов А. И. Аналитика и диалектика: два аспекта логики [Электронный ресурс] / А. И. Мигунов. – Режим доступа: <http://anthropology.ru/ru/texts/migunov/slinin.html>

11. Bates E., MacWhinney B. Functionalism and the competition model // The crosslinguistic study of sentence processing. – Cambr.: Cambr. UP, 1989. P.3-73.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Надія Доронкіна –старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування №1 факультету лінгвістики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Наукові інтереси: дискурсологія, когнітивна поетика